

Avrupa Birliği Kıbrıs Sorununa Çözüm Getirebilir mi?

Nasuh USLU¹

Özet

AB, son dönemdeki davranışlarıyla Kıbrıs sorununun yönünü, gelişimini ve çözümüyle ilgili parametreleri değişikliğe uğrattığı için bir anlamda sorunun çözümünde rol oynama sorumluluğunu üstlenmiştir. Ancak AB, şimdiye kadar bütün üye devletler tarafından paylaşılan ilkeleri ve içeriğiyle bir Kıbrıs politikası formüle edememiş ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikasını, yumuşak güç unsurlarını ve toplumları dönüştürmeye yönelik yeni güvenlik kimliğini Kıbrıs konusunda aktif hale getirememiştir. Kıbrıs sorununda uzlaşmaya ve güven oluşturuvcu önlemlerin oluşturulmasına katkı sağlamadığı gibi yapıcı girişimlerinin yokluğu karşısında tarafları güç politikası oyunlarına yöneltmiştir. Kıbrıslı Rumların üyeliğinde sorununun çözümünü şart olarak ileri sürmemiş olması, Kıbrıslı Türklerin eşitliğini sağlayıcı bir formül oluşturmaması, taraflar arasında objektifliğini koruyamaması, Rumların güç politikası karşısında sessiz kalması ve Türkiye'nin üyeliğinde Kıbrıs sorununu bir koşul haline dönüştürmüş olması, bu çerçevede AB'nin davranışlarına örnek olarak verilebilir. Ancak Kıbrıs sorununda yapıcı bir tutum takınmak, AB için yeni bir güç olmasını sağlayan özellikleriyle doğru yönde ilerlemesi bakımından önemlidir.

Anahtar kelimeler: *Avrupa Birliği, Kıbrıs sorunu, yumuşak güç, yeni güvenlik kimliği.*

¹ Doç. Dr. Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü,
nasuhuslu@gmail.com

Can the European Union Solve the Cyprus Question?

Abstract

The European Union has undertaken the responsibility of having a role in solution of the Cyprus question because, with its recent actions, it has changed the direction, development and parameters of the problem. However, the EU has not formulated a Cyprus policy with its general principles and content shared by the member states and has not activated its Common Foreign and Security Policy, its soft power elements and its new security identity for the solution of the Cyprus problem. Moreover, the EU has not been helpful in creating the conditions of reconciliation and security building measures, but it has led the sides to power politics at the absence of its constructive initiatives. In this context, the followings can be given as the negative examples of the EU: not insisting on the solution of the Cyprus problem as the condition of the Greek Cypriots' EU membership, not finding a formula ensuring the participation of Turkish Cypriots in the accession process as equals, not remaining impartial in attitudes toward the sides, being indifferent to power politics of Greek Cypriots and making the Cyprus question an issue of Turkey's accession process. However, holding a constructive approach in the Cyprus problem is important for the EU in terms of acting in the right direction as a new global power having new characteristics.

Keywords: *European Union, Cyprus question, soft power, new security identity*

1. Giriş

Avrupa Birliği yetkilileri, kendileri açısından büyük problemler ortaya çıkaracak olmasına rağmen Kıbrıs'ın gelecekte AB bölgesi içinde yer alması konusunda kararlı gözükmektedirler. Avrupa Birliği'nin, yenedünya düzeninde etkili ve güçlü bir küresel aktör olabilme bakımından stratejik Doğu Akdeniz bölgesindeki stratejik Kıbrıs adasını etki alanına almasının kendisine büyük avantaj sağlayacağı açıktır. Bu bağlamda AB'nin Kıbrıs sorununda takınacağı tavır, bu sorunu kendi iç ve dış siyasi süreçlerine zarar vermeyecek şekilde yönetmede, belki de çözümede sergileyeceği başarı ve Kıbrıs sorunuyla doğrudan bağlantılı olan Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde göstereceği performans, onun küresel bir aktör olup olmamasında önemli bir etkiye sahip olacaktır. AB, son dönemdeki davranışlarıyla Kıbrıs sorununun yönünü, gelişimini ve çözümüyle ilgili parametreleri değişikliğe uğrattığı için bir anlamda sorunun çözümünde rol oynama sorumluluğunu üstlenmiştir. Ancak AB, uluslararası olaylarda benimser gözüktüğü yaklaşıma ters düşecek şekilde, sorunun çözümünü zorlaştırıcı bazı davranışlar içerisine girmiştir: Taraflar arasında tarafsız olamamak; taraflardan birinin meseleyi çıkarlarına hizmet etmede bir araç olarak kullanmasını engellemek; sorunun uluslararası hukuk ve meşruiyetle ilgili boyutlarını göz ardı etmek; sorunun ortaya çıkardığı krizleri iyi yönetememek; tarafların askeri çabalarına karşı etkili tepkiler vermemek; sorunun yarattığı güvenlik krizlerini aşmada sahip olduğu araçları harekete geçirmemek, vb.... Bu makalenin amacı, AB'nin Kıbrıslı Rumların ve Türkiye'nin AB üyelik süreçlerinde sergilediği söz konusu tutumlar çerçevesinde, kendisinin küresel güç olma potansiyelini de etkileyecek olan Kıbrıs sorununa çözüm getirip getirmeyeceğini analiz etmektir.

2. AB'nin Kıbrıslı Rumların Üyelik Sürecinde Takındığı Tutum

AB'nin, Yunanlıların ve Kıbrıslı Rumların, Kıbrıs'la ilgili çıkarlarını geliştirmek için AB'yi bir araç olarak kullanma çabalarının dolaylı bir sonucu olarak Kıbrıs sorununa dâhil olduğu söylenebilir. Yunan ve Rum tarafını bu yönde davranma konusunda cesaretlendiren şey, AB'nin, Kıbrıs'ın tek temsilcisi olarak Rumları görmesi ve Kıbrıs sorununu 1974 sonrası gelişmeler ışığında değerlendirme eğilimi taşımasıdır. Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran uluslararası anlaşmalarda Rumlarla eşit haklara sahiptiler. Fakat Kıbrıslı Rumların başlattığı olayların bir sonucu olarak Kıbrıs'ın yönetiminden dışlandılar. Avrupa Ekonomik Topluluğu, bu durumu dikkate almayarak 19 Aralık 1972'de, yani Türkiye'nin 1974'te

Kıbrıs'a müdahalesinden önce Kıbrıs Rum yönetimi ile Kıbrıs adına bir ortaklık anlaşması imzaladı². Burada dikkati çeken husus, Avrupalıların, daha o dönemde Kıbrıslı Türkleri Kıbrıs Rum yönetimiyle gerçekleştirdikleri düzenlemelere dâhil etme ihtiyacı hissetmemeleriydi. Türk tarafı, bu bağlamda Ortaklık Anlaşmasına itiraz edecek, ancak Kıbrıs hükümetiyle kurdukları ilişkilerle Kıbrıs sorununun doğası arasında bir bağlantı kurmayan Avrupalılar, itirazı dikkate almayacaklardı.

Avrupalıların bu yaklaşımları, Kıbrıslı Rumların 3 Temmuz 1990'da AB üyeliği için başvurmalarının da yolunu açmış oldu. Kıbrıslı Türkleri Kıbrıs anlaşmaları çerçevesinde oluşturulmuş statüleri gereği yönetime dâhil etme konusunda Avrupalılardan herhangi bir uyarı almayan Rumlar, o dönemde Türk tarafına karşı önemli bir baskı kaynağı oluşturmak üzere AB'yi Kıbrıs sorununa çekmenin kendileri açısından uygun bir davranış olduğu sonucuna ulaşmışlardı. Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs sorununun tarafları arasında temel arabulucu rolü oynadığı ve ABD'nin de hem Yunanistan'ın hem de Türkiye'nin en yakın müttefiki olarak soruna yoğun şekilde dâhil olduğu o dönemde AB, sorunla ilgilenen bir aktör olarak görülmüyordu. Diğer taraftan iyimser bir bakış açısıyla yaklaşıldığında, toplumların kimliklerini dönüştürme ve yumuşak güç araçlarıyla onların güvenliğini sağlama gibi post-modern boyutları bulunan AB'nin, geleneksel güçler tarafından çözümlenmesi pek mümkün gözükmeyen yılların Kıbrıs sorununu çözmesi yönünde beklentiler de mevcuttu.

AB'nin başlangıçta Rumların başvurusuna verdiği tepki, sorunla ilgilenen geleneksel güçleri rahatsız etme tereddüdüyle problemi çözme yolunda katkı önermenin bir karışımıydı. Taraflarının Avrupa yapılarıyla özel ilişkileri olan bir sorunu kendi sorumluluk alanına taşımak akıllı bir hareket olmayacağı için AB'nin Rum başvurusunu kabul etmede zorlanması beklenirdi. Ancak Avrupalı liderler, Kıbrıs sorununun siyasi ve hukuki boyutlarını göz ardı ettiler, sorunun çözümlenmemiş olmasını dikkate almadılar ve Rum başvurusunu bir Avrupa ülkesinin başvurusu olarak değerlendirerek kabul ettiler. Avrupa Toplulukları Konseyi 17 Eylül 1990'da üyelik başvurusuyla ilgili süreci başlatma kararı alırken, AB Komisyonu da daha sonraki bir tarihte (30 Haziran 1993'te) Kıbrıs'ın gelecekte Topluluğa katılmasının getireceği faydaları vurguladı.³ Avrupa Topluluklarına

² <http://www.ikv.org.tr/pdfs/kronoloji3.pdf> Erişim: 28 Ocak 2009.

³ Christian Heinze, *On the Question of Compatibility of the Admission of Cyprus into the European Union with International Law, the Law of the EU and the Cyprus Treaties of 1959/60*, (Türkiye Cumhuriyeti'ne sunulan bir değerlendirme çalışması), Münich: 1997.

göre Avrupa'yla bütünleşmek, Kıbrıs toplumlarına, özellikle de Kıbrıslı Türklere daha fazla güvenlik, refah ve daha başka ekonomik ve sosyal avantajlar getirecekti.⁴ AB Konseyinin, 4 Ekim 1993'te Kıbrıs sorununun çözümlenip çözümlenmemesine bakmaksızın Ortaklık Anlaşmasının uygulanmasını vurgulaması da ilginçti. Bu şekilde AB, 1990 ile 1995 yılları arasındaki dönemde Kıbrıs sorununun çözümünü Kıbrıs'ın üyeliğinin önemli bir şartı olarak algılamamış oluyordu.

Diğer taraftan AB'nin işin içine girmesi, adanın bölünmüşlüğü ve Kıbrıslı Türklerin Kıbrıs yönetiminden dışlanmışlığı gibi faktörler çerçevesinde Kıbrıs sorununun daha da kötüleşmesi sonucunu doğurabilirdi. Bazı üye devlet hükümetleri, Rum başvurusuyla ilgili süreci devam ettirmenin, Kıbrıslı Türkler ve Rumlar arasında daimi bir çözüm olasılığını azaltacağı ve Türkiye'nin Avrupa'dan uzaklaşmasına neden olacağı için AB'nin Türkiye'yle yaşadığı problemleri daha karmaşık hale getireceği kaygısını taşımaktaydılar.⁵ Bu kaygıların bir sonucu olarak Fransa ve Almanya da dâhil olmak üzere AB üyesi devletlerin çoğunluğu, 1995 yılında Kıbrıs'la katılım görüşmelerine başlama kararı alındıktan sonra bile Kıbrıs'ın bütünlüğünü, Kıbrıs'ın AB'de üyelik elde etmesinin bir koşulu olarak görmeye devam ettiler.⁶ Bu çerçevede Avrupalı liderler, sorunun herhangi bir çözümünün, Kıbrıs'ın egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve birliğine saygı göstermek zorunda olduğunu vurguladılar. Ayrıca her iki toplumun kendi temel çıkarlarını koruma haklarının garanti edilmesi ve Kıbrıs'la imzalanmış olan ortaklık anlaşmasıyla ilgili olarak Topluluk hukukunun bütün ada üzerinde doğru bir şekilde uygulanması konularındaki kaygılarını da ifade ettiler.⁷ Anlaşıldığı kadarıyla Avrupalı liderler, Kıbrıs sorununun kısa süre içerisinde çözüleceğine dair bir umut bulunmasa bile Kıbrıslı Rumlarla ilişkileri derinleştirmekte herhangi bir sakınca görmüyorlardı, fakat adanın bütünlüğünün, katılım süreci tamamlanmadan gerçekleşebileceğini düşünüyorlardı.

AB'nin, Kıbrıslı Rumların AB üyelik başvurusunun hukuki boyutuyla ilgili tavrı da sorunluydu. AB, günümüzde olduğu gibi Rum başvurusu döneminde de sürekli hukukun üstünlüğüne ve demokratik ilkelere vurgu

⁴ Ibid.

⁵ Jerry Sommer, *Security in Cyprus: Threat Perceptions, Possible Compromises and the Role of the EU*, Bonn: International Centre for Conversion, 2005, www.bicc.de/publications/papers/paper44/paper44.pdf. Erişim: 15 Şubat 2007, p. 51.

⁶ David Milne, "One State or Two? Political Realism on the Cyprus Question", *The Roundtable* No. 92, January 2003, p. 3.

⁷ Heinze.

yaptığı için birçok dünya devletinin takdirini kazanmış ve kendine rağbet edilmesini sağlamış olan bir güçtü. Bir süper güç adayı olarak, güç politikasını ve sorunları güce başvurarak çözmeyi dışlayan post-modern niteliğiyle ön plana çıkıyordu. Diğer taraftan Rumların AB üyelik başvurusunun hukuki perspektiften problemliliği açıktı. AB üyeliği için başvuran Kıbrıs hükümeti, 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin hükümeti değildi. Kıbrıs Rum yönetimi, herhangi bir hukuk kuralına ya da herhangi bir hukuk kuralının yorumuna göre hiçbir şekilde Kıbrıslı Türkleri temsil etmemekteydi. Kendilerinin neden olmadıkları olayların bir sonucu olarak devlet yapısından dışlanan Kıbrıslı Türkler, bu başvuru sürecinde hiçbir söz hakkına ve role sahip değillerdi. Onların izni olmaksızın Rum yöneticilerin, ülkeyi herhangi bir örgüte üye yapma hakları yoktu. Kıbrıs Anayasasının 50. maddesi, Türk başkan yardımcısına, Kıbrıs'ın, Türkiye ve Yunanistan'ın üyesi olmadığı bir örgüte katılmasını veto etme hakkı vermişti. Aynı Anayasasının 185. maddesi de Kıbrıs'ın herhangi başka bir devletle tamamen ya da kısmen bütünleşmesini yasaklamaktaydı.

1960 anlaşmalarının, özel olarak Kıbrıs'la, genel olarak da uluslararası sistemle ilgili olarak ortaya çıkan köklü değişikliklerden ve Türkiye'nin 1974 yılında Kıbrıs'a gerçekleştirdiği müdahaleden dolayı geçerliliğini yitirdiği bazı çevrelerce ileri sürülmektedir. Ancak Kıbrıslı Rumlar, 1963 yılı sonunda güce başvurarak 1960 sistemini yıkmışlar, daha sonra Türkleri sisteme geri çekmek için somut hiçbir şey yapmamışlar ve aksine Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak edilmesi hedefi çerçevesinde tüm sistemi tamamen ortadan kaldırmak için 1974 yılında Yunan cuntasıyla işbirliği yapmışlardır. Bu arada Kıbrıslı Türkler, kendi çabalarıyla adanın yönetimine katılma imkânı bulamamışlar ve adayla ilgili gelişmelerde tekrar söz sahibi olabilmek için 1960 sisteminin garantör devletlerinden biri olan Türkiye'ye güvenmek durumunda kalmışlardır. Diğer taraftan toplumlar arası görüşmelerle adanın yeniden bütünleştirilmesinin sağlanamamasında Rumların da payı olmuştur. Hatta AB'ye üyeliklerinin gerçekleşeceği dönemde (2004'te) BM, AB ve ABD gibi temel güçlerin desteklediği Annan planını reddederek yeniden birleşmeyi engelleyenler Kıbrıslı Rumlar olmuştur.

Bu şartlar altında AB'nin, üyelik başvurusunda bulunan Kıbrıslı Rumların Kıbrıs'ın temsilcileri olmalarının meşruiyet boyutunu görmezlikten gelmesi ve Kıbrıs anlaşmaları hiç yokmuş ve Kıbrıslı Türkler de hukuki ortaklık haklarına sahip değillermiş gibi hareket etmesi, geleceğe dönük Kıbrıs düzenlemelerine yönelik güvenin oluşturulması bakımından sorunlu bir davranış tarzıdır. Bu davranış çerçevesinde, sorunla ilgili olarak

ne tür çözüm bulunursa bulunsun, taraflar, gerçekleştirilen düzenlemenin, konjonktür izin verdiği ölçüde tarafların tek yanlı davranışlarıyla geçersiz hale getirilebileceğini hep akıllarında tutacaklardır. AB'nin davranışının, Türkiye'nin Avrupa'ya yabancılaşmasına ve Müslüman ve Doğulu halkların AB'nin meşruiyet duruşunu sorgulamalarına neden olması da söz konusudur.

Kıbrıslı Rumları rahatsız edecek politikalarından uzak duran AB, Kıbrıslı Türklere karşı genelde olumsuz tavır sergilemiştir. AET üyeleri, 1960-1974 döneminde Kıbrıslı Türklere, çektikleri sıkıntılar karşısında hiç sempati göstermediler ve onları 1974 sonrası dönemde adanın bölünmesinin temel sorumlusu olarak gördüler. Kıbrıslı Rumlar, Türklere karşı baskı taktikleri uygularken ve AET ile bir ortaklık anlaşması imzalarken Avrupalı liderler Kıbrıslı Türklerin durumunu iyileştirmek için herhangi bir çaba içerisine girmediler. Rumlar, AB üyeliği için başvurduklarında Avrupalı liderler, Kıbrıslı Türkleri Rum tarafıyla eşit ortaklar olarak sürece çekecek bir formül oluşturmadılar, fakat Kıbrıslı Türklerin herhangi bir özel talebe ve şarta bağlı olmaksızın görüşmeleri yürüten heyete katılmalarını tercih ettikleri izlenimi verdiler. Gerçekten AB, Kıbrıslı Türklere daveti Kıbrıs Cumhuriyeti aracılığıyla iletti ve onları veto hakkına sahip olmadan görüşmeci durumundaki Rum heyetinin parçası olmaya çağırdı.⁸ Davete uymaları durumunda Türkler, Rum hükümeti tarafından yapılan başvurunun geçerliliğini ve Rum hükümetinin hukukiliğini kabul etmiş olacaktı; bu da Kıbrıs Rum yönetiminin uluslararası alanda kabul görmüş statüsünü daha da güçlendirecekti.⁹ AB, Rum hükümeti kanalını kullanmak yerine Türklere daveti doğrudan gönderebilir ve katılım görüşmelerinde Kıbrıslı Türklerin eşit şekilde temsil edilmesini sağlayabilirdi. Ancak AB, Kıbrıs'ın siyasi gerçekliğiyle nasıl başa çıkacağını bilemedi ve kendisinin Kıbrıs konusundaki duruşunun belirsizliği, Türk toplumunun, Kıbrıs katılım sürecinde devre dışı kalmasına neden oldu.¹⁰

AB, Kıbrıs sorununun çözümüyle ilgili herhangi açık bir fikir ortaya koymaksızın ve adanın birleşerek AB üyesi olması konusunda oldukça is-

⁸ George Christou, "The European Union and Cyprus: The Power of Attraction as a Solution to the Cyprus Issue", *Journal of Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, No. 2, 2002, pp. 12-13, www.ecmi.de/jemie/download/Focus2_2002_christou.pdf. Erişim: 13 Şubat 2007.

⁹ Andrew Mango, "Cyprus and the European Union: The Relevant Factors", *Dış Politika (Foreign Policy)* 2000, No. 25, p. 81.

¹⁰ Freerk J Boedeltje, Roald Plug, Oliver Thomas Kramsch and Henk von Houtum. *A Walk Along the Line of Recollection: Geopolitics of the Green Line in Cyprus*, Final Case Study for Cyprus, Nijmegen Centre for Border Research, Radboud University, Nijmegen, Netherlands. 2006, p. 20. www.exlinea.org/pub/Cyprus_Final_report2_samall.pdf. Erişim: 14 Şubat 2007

tekli olan Kıbrıslı Türklere uygulanacak herhangi bir formül bulmaksızın Kıbrıs'ın üyelik sürecini tamamlamış bulunmaktadır. Gerçekte bu, AB'nin, sahip olduğu post-modern özelliklerle Kıbrıs toplumlarını ve Kıbrıs çatışmasının niteliğini değiştirme olasılığını oldukça azaltmış bulunmaktadır. AB, şimdi, üyelik öncesi dönemden miras olarak devralınan güç politikası unsurlarıyla uğraşmak durumundadır. Türk tarafı, Kıbrıslı Rumların ve Yunanlıların AB üyeliği karşısında kendisinin Birlik dışında tutulmasının, 1960 Kıbrıs anlaşmalarıyla Türkiye ile Yunanistan arasında kurulmuş olan dengiyi, kesin bir şekilde Yunan ve Rum tarafı lehine değiştirdiğini ve tarihsel bir hayal olan Yunanistan ile Rumlar arasındaki birleşmeyi gerçeklik haline dönüştürdüğünü görmektedir. Bu şartlar altında Türk tarafının, güç politikası mantalitesinden kendisini kurtarması ve AB'nin geleneksel sorunları dönüştürme özelliğinden faydalanması oldukça zor gözükmektedir. Kıbrıs'ın elinden kayıp gittiğini gören Türk tarafının, ciddi kayıplarla karşılaşmamak için kendine yönelik baskılara en ileri derecede direnç göstermesi ve kendisine Kıbrıs gelişmelerini etkileme imkânı tanıyan eski unsurlara sarılma olasılığı oldukça yüksektir.

Bu çerçevede Rumların AB üyeliğini tamamlamış olması, AB açısından önemli güvenlik sorunları doğurma potansiyelini içinde barındırmaktadır. Güç politikası mantalitesiyle güç rekabeti çerçevesinde karşılaşacakları kayıp ve kazançlar üzerine yoğunlaşmış olan Rum ve Yunan tarafı, toplumlararası bir sorunu ya da Türkiye ile Yunanistan arasındaki bir meseleyi bir AB-Türkiye sorununa dönüştürmeye ve meseleyi Türkiye'nin AB'ye katılmasını engellemek için kullanmaya çalışmaktadır.¹¹ Bu da doğu Akdeniz'in güvenlik ve istikrarına yönelik riskleri artırmakta ve Kıbrıs sorunu yüzünden bir Türk-Yunan çatışması çıkması olasılığını gündeme getirmektedir ki, böyle bir durumda AB çok zor durumda kalacaktır. Kıbrıslı Rumların, Türkiye ile bir kriz yaratarak ve ardından AB'nin Acil Müdahale Gücünü kendilerine yardım etmeye çağırarak AB-Türkiye ilişkilerini sabote etme girişiminde bulunmaları olasılığı da mevcuttur. Rumlar, zaten Kıbrıs'ın üyelik sürecinin tamamlanmasıyla Türkiye'nin AB toprağı olan bir yeri işgal ediyor konumuna düştüğü görüşünü uzun süredir dile getirmektedirler.¹²

Diğer taraftan sınırları BM güçleri tarafından korunan bir üyeye sahip olmak, AB'nin kurumsal kimliğine ve etkin bir küresel güç olma statüsüne zarar vermektedir. Bu, aynı zamanda Avrupa Güvenlik ve Sa-

¹¹ Christou, "The European Union and Cyprus: The Power of Attraction as a Solution to the Cyprus Issue", p. 15.

¹² *Ankara Paper*, No. 10, Taylor and Francis Ltd., 2004, p. 57.

vunma Politikasının (AGSP) geliştirilmesi bağlamında ciddi siyasi, askeri ve güvenlikle ilgili problemler ortaya çıkarmaktadır. Eğer AB, üyelerini ve üye adaylarından birini ilgilendiren bölgesel bir meseleyi, kendisinin AGSP'sinden (diğer küresel güçlere karşı güvenlik alanındaki yetkinliğini göstermek için geliştirdiği güvenlik mekanizmasından) ve post-modern güvenlik kimliğinden (yumuşak güç unsurlarıyla güvenlik meselelerinde ulusları ikna etme ve toplumları dönüştürme yeteneğinden) faydalanarak halledemezse dünya ülkelerine karşı kendisini etkili bir güç olarak sunamayacaktır. Bu bağlamda AB açısından olumsuzluk oluşturacak önemli hususlardan biri, AB'nin Kıbrıs sorununu uygun bir şekilde ele alamaması karşısında Türkiye'nin AB'ye yabancılaşması olasılığıdır. Bu durumda Türkiye, Orta Doğu, Doğu Akdeniz, Balkanlar ve Kafkasya bölgelerinde AB'nin küresel etkinliğine zarar verecek AB karşıtı politikalar benimseyebilir. Türk liderler, AB seçeneğinin tamamen devre dışı kalması durumunda dünya olaylarına yaklaşımda kolayca Amerika'yla birlikte hareket etme yolunu seçebilirler. AB'nin, bu durumda bölgesel ve küresel çıkarlarında karşılaşacağı somut kayıplar dışında, kendisinin yumuşak güç güvenlik modelinin cazibe merkezi olma durumunu kaybetmesi gündeme gelecektir. Eğer Türkiye, terörizm, güvenlik ve yeni ortaya çıkan sosyal ve ekonomik problemler gibi hayati konularda AB ile işbirliği yapmamaya karar verir ve kesin bir şekilde ABD'nin yanında yer almayı seçerse AB, kendi güvenlik modelinin başkalarından daha güçlü olduğunu gösterme fırsatını yitirecektir.¹³

Yukarıda değinilen hususlar, AB'nin Kıbrıs'ın üyelik sürecini uygun bir şekilde yönlendiremediğini göstermektedir. AB, Kıbrıs sorununun tarihsel gerçeklerini ve hukukilik boyutunu göz ardı etmiş ve Kıbrıslı Türklerin eşit haklarını yeniden oluşturmaksızın Kıbrıslı Rumlarla birlikte hareket etmeyi tercih etmiştir. Bu davranış, Batı dünyasının yanı başında bulunan potansiyel olarak patlamaya hazır bir problemin devamına neden olma ve AB'yi, stratejik olarak önemli bölgelerde kendisinden uzaklaşmış bir rakiple karşı karşıya bırakma potansiyelini içinde barındırmaktadır. Her şeyin ötesinde güç politikasının bir problemini yumuşak güç unsurlarını kullanarak halledememek, AB'nin gelecekteki duruşu ve gelişimi için hiç de iyiye işaret değildir.

3. AB'nin Kıbrıs Sorununda Tarafsızlığını Koruyamaması

AB, Kıbrıslı Rumların Birliğe üyeliğini kabul ederek Kıbrıs sorununu taraflarından biri haline gelmiştir. Şu an için Kıbrıs çatışmasının en

¹³ ibid, pp. 57, 60-61.

önemli boyutunun AB olduğu söylenebilir. Sorunun tarafları, bu boyutu dikkate almadan stratejiler oluşturmamakta ve politikalarını oluştururken AB kanalına ulaşmayı hedeflemektedirler. Diğer güçler sorunu çözmek ya da kontrol altına almak için yoğun girişimlerde bulunurlarken AB liderlerinin, Kıbrıs'la ilgili gelişmelere ilgisiz kalmaları mümkün gözükmemektedir. AB, soruna yeni boyutlar eklediği, tarafların konumlarını köklü şekilde değiştirdiği ve tarafların uzun süren toplumlararası görüşmeler sonucunda ortaya çıkardıkları parametreleri ortadan kaldırdığı için sorunu dönüştürme ve nihai olarak çözümlenme konusunda üzerine sorumluluk almıştır. Bu şartlar altında AB, Doğu Akdeniz'de barış ve istikrar oluşturmak ve aktörleri kendi aralarındaki ilişkilerde ve AB kurumlarıyla olan ilişkilerinde yapıcı olmaya sevk etmek için sorunu dönüştürecek yollar bulmak durumundadır. Bu, her şeyden önce soruyla ilgilenirken tarafsız bir tutum takınmayı gerektirmektedir.

Baştan itibaren Kıbrıslı Rumlar, Türk tarafı üzerinde baskı oluşturmak, AB'yi Kıbrıs denklemine Rum ve Yunan tarafının yanında yer alan temel aktör haline getirmek ve Türkiye'nin gelecekte adaya müdahale etmesini engellemek için Kıbrıs sorununu Avrupalılaştırmaya çalışmışlardır.¹⁴ AB'nin bu Rum niyetlerine destek verdiği görüntüsü, dengenin Türk tarafı aleyhine değişmesine neden olmuş ve Kıbrıs'ın daimi olarak bölünmüş durumda kalmasının yolunu açmıştır. Bu arada Kıbrıslı Rumlar tarafından temsil edilen Kıbrıs Cumhuriyeti bütün ada adına AB üyesi kabul edildiği için, AB'nin, pratikte kuzeydeki Türk bölgesini içine almaması ve burada AB yasalarının uygulanmaması gibi tuhaf bir durum ortaya çıkmıştır. Bu şartlar altında AB'den beklenen, mevcut durumun negatif sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde tarafsız bir tutum takınması ve Kıbrıs sorunuyla ilgili tavrını ve hoşgörüsünün sınırlarını açık bir şekilde tanımlamasıdır. Bu durumda Kıbrıs'la ilgili aktörler politikalarını buna göre belirlemek zorunda kalacaklar ve örneğin, Rumlar, üyelik bağına rağmen AB'nin kendi taraflarını tutacağından emin olamadıklarından daha sorumlu davranma mecburiyeti hissedeceklerdir.

AB, Kıbrıs sorununun çözümünü katılımın önkoşulu olarak görmekten Kıbrıslı Rumlarla katılım görüşmelerine başlama kararı almakla Kıbrıslı Türklerin 1960 anlaşmalarından kaynaklanan eşit siyasi ve egemen haklarını ihlal etmiştir. Bunun üzerine Kıbrıslı Türkler, AB'yi, kendilerinin durumunu ciddiye almayan, fakat sadece Kıbrıs'ın Rumlar tarafın-

¹⁴ Christou, "The European Union and Cyprus: The Power of Attraction as a Solution to the Cyprus Issue", p. 7.

dan temsil edilmesi üzerine yoğunlaşan bir siyasi aktör olarak görmeye başlamışlardır.¹⁵ Bu arada AB, AB müktesebatının, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin etkin kontrolü altında olmayan bölgede uygulanmasını askıya almıştır.¹⁶ Sonunda Kıbrıslı Türkler, baştan beri elde ettikleri temel kazanımları kaybetmekten korksalar da Nisan 2004'te Annan Planını büyük bir çoğunlukla kabul ederek bütünleşmeden ve AB üyeliğinden yana olduklarını göstermişlerdir. Fakat karşılığında aldıkları şey, Kıbrıs yönetiminden dışlanmaya ve demokratik haklardan ve AB vatandaşlığının sosyal faydalarından yoksun bir şekilde AB'nin dışında kalmaya devam etmek olmuştur.¹⁷ Sonraki süreçte AB'nin Kıbrıslı Türklere verdiği sözleri unutarak onlara ekonomik faydalar sağlamaması, onların temsilcilerini Avrupa Parlamentosuna gözlemci olarak almaması ve Türkçe'yi AB'nin resmi dillerinden biri haline getirmemesi, Kıbrıs konusundaki tarafgirliğinin bir göstergesidir.

Diğer taraftan AB'nin Rumlara yönelik tavrı, uzlaşmaz tutumlarına rağmen onları ödüllendirmek şeklinde ortaya çıkmıştır. Aslında 1981 yılında Yunanistan'ın AET üyesi olmasından beri AB'nin Kıbrıs meselesinde hiçbir zaman tarafsız bir güç olmadığı söylenebilir. Sonraki süreçte AB'nin, Kıbrıs Rum kesiminin üyeliğini kabul etmesi ve Rum ve Yunan tarafını Türk karşıtı davranışları için kullanması taraf tuttuğu izlenimini daha da güçlendirmiştir.¹⁸ Son dönemde AB'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Türkiye tarafından tanınmasını Türkiye'nin üyelik sürecinin bir gereği olduğu konusunda ısrarlı olması,¹⁹ tarafılıkta daha ileri bir noktayı temsil etmektedir, çünkü son dönemde Kıbrıs'ın yeniden bütünleşmesini engelleyen ve en azından AB yetkilileri tarafından uyarılmayı hak eden taraf Rumlardır.

AB üyesi olduğu için taraflardan birini tutmanın ve diğer taraf üzerinde daha fazla tavizde bulunması için baskı uygulamanın, sorunun çözümüne katkıda bulunmadığı söylenebilir. Kıbrıslı Rumların rehinesiymiş gibi hareket etmeye mahkûm olduğu izlenimi vermek de AB'nin prestiji açısından pek iyi bir görüntü değildir. AB'nin küçük devletleri, kendi çı-

¹⁵ Boedeltje and others, *A Walk Along the Line of Recollection: Geopolitics of the Green Line in Cyprus*, p. 12.

¹⁶ Komisyon'un Kıbrıs'ın üyeliğe hazırlanması konusunda nihai kapsamlı gözlem raporu (Kasım 2003), *ibid*, p. 21.

¹⁷ Sommer, *Security in Cyprus: Threat Perceptions, Possible Compromises and the Role of the EU*, p. 5.

¹⁸ *ibid*, p. 53; *Ankara Paper*, No. 10, p. 33.

¹⁹ Clement Dodd, "Report of the House of Commons Foreign Affairs Committee on Cyprus: a Review", *The Round Table*, Vol. 95, No. 283, 2006, p. 77.

karları aleyhine olacak şekilde bir geleneği yıkmamak ve küçük devlet dayanışmasına zarar vermemek için Rumları Kıbrıs meselesinde daha uzlaşmacı olmaya zorlamak istemiyor olabilirler. Fakat AB kurumları ve üye devletleri, Kıbrıs'taki durumu iyileştirecek ortak bir politika oluşturma bakımından Rum inatçılığını kırma konusunda bazı manevra imkânlarına sahiptirler. Eğer Rum muhalefetine arkasına sığınma gibi bir niyetleri yoksa bunlardan kolayca faydalanabilirler.

4. AB'nin Rumların Güç Politikasına Tepkisizliği

Kendileriyle Türkler arasındaki sorunları uluslararasılaştırarak, devletleri ve uluslararası örgütleri Türk karşıtı hale getirmek, Yunanistan'ın ve Kıbrıslı Rumların kendi davalarını ve çıkarlarını geliştirme bakımından kullandıkları geleneksel stratejileridir. Avrupa çevrelerinin genel Türk karşıtlığı dikkate alındığında Avrupa forumları, Yunan ve Rum tarafı için her zaman uygun platformlar olmuştur. Yunan hükümetleri, AB'yi stratejik olarak kullanışlı bir araç olarak görmüşler ve kendilerinin Türkiye üzerinde etki kurmaya yönelik çabalarında bu araçtan faydalanmaya çalışmışlardır.²⁰ Aynı mantıkla Kıbrıslı Rumlar da baştan itibaren Türk tarafı üzerinde baskı oluşturabilmek için AB'yi Kıbrıs sorununa dâhil etme stratejisini benimsemişlerdir.²¹ Rumların AB üyelik başvurusu, bu genel stratejinin uygulanmasını ve Rum ve Yunan tarafının güç politikası yaklaşımını temsil etmekteydi. Bu şekilde AB, ulusları ve toplumları eski nefretleri gömmeyi ve milliyetçilik ve güç politikasından uzak durmayı teşvik eden bir yaklaşımla Kıbrıs meselesinde yeni bir kanal açmaya çalışırken, Rumlar, Türkiye ve Kıbrıs Türkleri karşısında milliyetçi yönü ağır basan bir dış politika amaçlarına ulaşmaya çalışmaktaydılar.²² Ancak Rumlar arasındaki aşırı milliyetçi eğilimler ve onların güç politikasına dayandırılmış Türk karşıtı davranışları, AB çevrelerinin eleştirisini çekmedi ve onların uyarılarda bulunmalarına neden olmadı. AB otoriteleri, belli değerleri, ilkeleri ve kuralları içeren AB kimliğiyle uyum içinde olmayan bu Rum yaklaşımını görmezlikten geldiler ve Rumların AB'ye katılmadaki temel amaçlarının Türk tarafına karşı davalarını güçlendirmek olduğu²³ gerçeğine gereken önemi atfetmediler.

Aynı stratejinin bir devamı olarak Rumlar, şimdi kendilerinin AB üyeliğini (AB içindeki oy kullanma ve veto etme haklarını), Türkiye'den ve

²⁰ *Ankara Paper*, No. 10, p. 2.

²¹ Christou, "The European Union and Cyprus: The Power of Attraction as a Solution to the Cyprus Issue", p. 5.

²² *Ankara Paper*, No. 10, p. 47.

²³ Sommer, *Security in Cyprus: Threat Perceptions, Possible Compromises and the Role of the EU*, pp. 53-54.

Kıbrıslı Türklerden mümkün olduğunca fazla taviz koparmak için kullanmaya çalışmaktadırlar. Rumlar, Türklerin Avrupa yapılarına yabancılaşması çerçevesinde zamanın geçmesiyle Kıbrıs sorununu kendileri lehine çözmeye ve Kıbrıs'la ilgili konularda olumlu sonuçlar elde etme olasılıklarının azaldığını bilmektedirler. Aynı zamanda Türklerin, dış politikalarında bir çıkmazla karşılaşarak Kıbrıs'ta AB taleplerini kabul etmek zorunda kalacaklarından emin gibi gözükmektedirler. Onların düşüncesine göre, Türkiye'nin Avrupa'nın parçası olma dışında bir alternatifi bulunmadığı için Türk yetkililer, daha Türkiye'nin AB katılım süreci tamamlanmadan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin varlığını feda etmek zorunda kalacaklardır.²⁴ Türklerin Avrupa medeniyetinin bütünsel bir parçası haline getirilmesini dışlayan bu Rum düşüncesi, eski Rum devlet başkanı Papadopoulos'un AB'deki veto güçlerini, ellerinde bulunan bir silah olarak tanımlamasında açık bir şekilde görülmüştür. Papadopoulos, daha da ileri giderek durumu şöyle ifade etmiştir: "Tam da Avrupa Birliğine katılmakla siyasi ağırlığımı iyice güçlendirmiş olduğu bir sırada uluslararası alanda tanınmış olan devletimizden vazgeçecek miyiz?"²⁵

Ayrıca Rumlar, güç politikalarının bir parçası olarak, egemenlik iddialarına dayandırarak, KKTC'ye, onun halkına ve ekonomik ortaklarına karşı yaptırımlar (bitmeyen bir ambargo) uygulamaktadırlar. Bu genel ambargoya ek olarak Rum yönetimi, kuzey Kıbrıs'tan gerçekleştirilen ihracatı engellemek için, bu ihracat Türklerin eline geçmiş mülklerinin kullanılması yoluyla gerçekleştirildiği gerekçesiyle Avrupa Adalet Divanına başvurmuşlardır.²⁶ Divandan kendilerini kollayan kararlar çıkartan Rumlar, 1996-2003 yılları arasında Kıbrıs Türk toplumu kaynaklı mallar üzerinde ambargo uygulamışlar; bu da, Kuzey Kıbrıs'ın genel ihracatında ciddi bir düşüşe neden olmuştur.²⁷ Bunun dışında Rum hükümeti, şu anda Türklerin genel izolasyonunu sona erdirmeyi amaçlayan her tür çabaya karşı çıkmaktadır.²⁸ Ayrıca Rum liderler, tüm Kıbrıslıları vatandaşlık sancağı altında toplama iddiasında olsalar da Kıbrıslı Türklerin Kıbrıs Cumhuriyeti'yle ve AB'yle bütünleştirilmesi amacı güden politikalara za-

²⁴ Milne, "One State or Two? Political Realism on the Cyprus Question", p. 6.

²⁵ Dodd, "Report of the House of Commons Foreign Affairs Committee on Cyprus: a Review", p. 72.

²⁶ Harry Anastasiou, "Communication Across Conflict Lines: the Case of Ethnically Divided Cyprus", *Journal of Peace Research*, Vol. 39, No. 5, 2002, p. 586.

²⁷ Boedeltje and others, *A Walk Along the Line of Recollection: Geopolitics of the Green Line in Cyprus*, p. 29.

²⁸ Sommer, *Security in Cyprus: Threat Perceptions, Possible Compromises and the Role of the EU*, p. 64.

rar verecek girişimlerde bulunmaktadır.²⁹ Bu, onların Türkler için temel haklar ve özgürlüklerden yoksun azınlık statüsünden başka planlarının olmadığını göstermektedir. Son olarak Rumlar, Annan planını reddetmekle Kıbrıs sorununu daimi olarak çözme ümitlerini yerle bir etmişler ve AB'nin temel değerlerinden biri olan uzlaşıcı olmaya ilgi göstermediklerini ortaya koymuşlardır.

AB üyeliğini elde etmiş olan Rumlar, şimdi Kıbrıs'ın AB toprağı olduğuna vurgu yaparak AB kurallarının ve ilkelerinin üstünlüğünden ve katılım sürecinin gereklilikleri çerçevesinde Türkiye'nin Kıbrıs'a karşı sorumluluklarından bahsetmektedirler. Yine Rumlar, Avrupa değerlerini önemsedikleri, sorunlarla başa çıkmada AB'nin yumuşak güç yaklaşımını benimsedikleri izlenimi vermekte ve Kıbrıs sorununun, BM ve ABD gibi geleneksel güçler tarafından değil, oluşturulmuş ve kökleşmiş gelenekleriyle ve ilkeleriyle insanlığın geleceği bakımından daha uygun güç olan AB tarafından ele alınması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Ayrıca Rum liderler, BM ve ABD gibi diğer aktörlerin rolleri ve girişimleri konusunda herhangi bir yorumda bulunmaksızın, geleceğe dönük Kıbrıs sorununun çözümüyle ilgili herhangi bir planın, AB ilkeleri ve kurallarıyla uyum içinde olması gerektiğini ilan etmektedirler.³⁰ Gerçekten Rumlar post-modern yaklaşımı ciddiye alma konusunda AB'den daha istekli görünmektedirler. Örneğin AB çevreleri, 2004 Annan planını desteklediklerini ve planın Kıbrıslı toplumlar tarafından onaylanmasını tercih ettiklerini ortaya koyduklarında, Kıbrıs Rum eliti, bu durumu, kendi halklarını, “yabancı güçlerin” emperyalist bir komplosu olarak sundukları Annan planı aleyhinde oy kullanmaları yönünde ikna etmek için kullanmışlardır.³¹

Aslında bu açıklamaların, Rumların, Türk tarafı karşısındaki çıkarlarını geliştirmeye yönelik ileri derecede milliyetçi ve modernist yaklaşımlarını örtmek için kullandıkları bir taktik olduğu söylenebilir. Liderlerinin açıklamalarından ve davranışlarından anlaşılmaktadır ki, Rumlar, daha çok, Türk tarafıyla çatışmalarında çıkarlarını korumakla ve Türkleri uluslararası arenada yalnızlaştırmakla ilgilenmektedirler. Rum liderlerin gerçek amacı, Kıbrıslı Türkleri kendi kontrolleri altında yeniden bütünleştiril-

²⁹ Thomas Diez, Michell Pace, Bahar Rumelili and Jevgenia Viktorova, *The European Union and Border Conflicts: the Impact of Integration and Association (EUBorderConf)*, Final Report (2003-2005), University of Birmingham, England, 2006, p. 68.

³⁰ Stefan Talmon, “The European Union-Turkey Controversy over Cyprus or a Tale of Two Treaty Declarations”, *Chinese Journal of International Law*, Vol. 5, No. 3, 2006, p. 603.

³¹ Diez and others, *The European Union and Border Conflicts: the Impact of Integration and Association*, p. 64.

miş olan Kıbrıs'ın parçası haline getirmede AB normlarından faydalanmak ve böylece adanın tamamını ele geçirme şeklindeki tarihsel hayallerine ulaşmaktır. Ayrıca Rumlar, bu şekilde Türk tarafını Kıbrıs sorunundaki stratejik yaklaşımlarından ve çıkarlarından vazgeçirmeyi ve Türk tarafının soruna çözüm bulmakla alakalı önerilerini, taleplerini ve girişimlerini AB müktesebatına uymadığı gerekçesiyle reddetmeyi düşünmektedirler. Avrupalıların Türkiye'yi stratejik bir perspektiften değil, daha çok siyasi ve insan hakları perspektifinden dikkate alma eğilimleri,³² bu yeni Rum davranışının arkasındaki temel motive edici güçtür.

Rumların bahsedilen uygulamaları karşısında AB'nin sergilediği tavır, hiçbir zaman onları rahatsız edecek bir şekilde bürünmemiştir. Aksine AB tarafından Kıbrıs'ın meşru hükümeti olarak tanınan Kıbrıs Rum yönetimi, Kıbrıslı Türklere karşı gerçekleştirdikleri eylemlerin her zaman AB otoritelerinin onayını alacağı konusundan emin olmuşlardır. Özellikle Avrupa Adalet Divanının, Kıbrıs'tan AB'ye ihraç edilen bütün malların yerel otoriteler (yani güneydeki yönetimin yetkilileri) tarafından tescil edilmesi gerektiği ve kuzey Kıbrıs'tan ihraç edilen malların, Avrupa piyasasının standart hukuki gerekliliklerini yerine getirecek uygun tescili taşımadığı³³ yönündeki kararı, Rum ambargosunun temel dayanağını oluşturmuştur. AB, aynı zamanda Rumları, Kıbrıslı Türklerin ekonomik dışlanmışlığını devam ettirme yönünde veto haklarını kullanmaktan alıkoymak için de hiçbir şey yapmamıştır. Oybirligi ilkesinin geçerli olduğu Avrupa Konseyinde kararları bloke edebilecekleri ve Türkiye ile ve Kıbrıslı Türklerle ilgili konularda veto güçlerini kullanmaya istekli oldukları dikkate alındığında, Rumların, Türklerin ekonomik dışlanmışlığını sona erdirmeye yönelik AB düzenlemelerine muhalefet ederek Türkleri zor durumda tutmayı sürdürecekleri açıktır.³⁴

Sonuç olarak Rumların güç politikası ağırlıklı yaklaşımı ve AB'nin bu yaklaşım karşısındaki pasifliği, Kıbrıslı Türkleri, özgürlüklerini koruma, kendi yollarını seçme ve Rum toplumuyla köprüler kurma konusunda çıkmaza itmektedir. Rumların sıfır toplamlı oyun stratejisi ve baskı oyunu,

³² *Ankara Paper*, No. 10, p. 53.

³³ Thomas Diez, "Why the EU can Nonetheless be Good for Cyprus", *Journal of Ethnopolitics and Minority Issues in Europe (JEMIE)*, No. 2, 2002, p. 4, www.ecmi.de/jemie/download/Focus2_2002_Diez.pdf, (erişim: 15 Şubat 2007); Anastasiou, "Communication Across Conflict Lines: the Case of Ethnically Divided Cyprus", p. 586.

³⁴ Sommer, *Security in Cyprus: Threat Perceptions, Possible Compromises and the Role of the EU*, pp. 7-8.

adanın bölünmüşlüğünü daimi hale getirirken,³⁵ AB'nin post-modern kimlik ve güvenlik stratejilerinin başarı şansı azalmaktadır.

5. AB'nin Türkiye'nin Katılım Sürecinde Kıbrıs Meselesini Kullanması

AB, Kıbrıs sorunuyla ilgili Rum eylemlerine ileri derecede tolerans gösterirken ve onların AB üyeliği başvurusuyla ve AB üyeliğiyle ilgili olarak hiçbir sorun yaratmamışken, Türkiye'nin AB macerası ile onun Kıbrıs politikaları ve eylemleri arasında ilişki kurma konusunda tamamen farklı bir tutum benimsemiştir. Dünya güçleri arasında Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili eylemlerine tepki gösteren ve Kıbrıs duruşunu değiştirmesi için Türkiye üzerinde baskı uygulamaya çalışan aktörler arasında AB ön planda yer almaktadır. Rumların sorunun çözümünü engelleyen uzlaşmaz tutumlarına karşı aynı davranışı gösterseydi ve uzlaşmacı davranışı AB üyeliğinin önkoşulu olarak ortaya koysaydı, AB'nin Türkiye'nin katılım sürecini Kıbrıs sorunuyla ilişkilendirmesi anlaşılabilirdi. Ancak bütün şartlar altında, hatta Rumların Annan planı çerçevesinde adanın yeniden bütünleştirilmesini reddetmeleri karşısında Rumların üyeliğinde problem çıkarmaması, AB'nin Kıbrıs sorununun çözümü ve Türkiye'nin Avrupa yapılarıyla bütünleştirilmesi konusunda samimi olmadığı izlenimi doğurmaktadır.

AB, genel olarak, Kıbrıs sorununda iyileşme ortaya çıkmasını engelleyen temel güç olarak Türk tarafını görmüş, Kıbrıs'la ilgili problemlerden dolayı dış politika meselelerinde (örneğin AB'yle ilişkilerinde) Türk tarafına baskı uygulamış ve Türk tarafının suçluluğunu ve Rum tarafının masumiyetini Kıbrıs sorununun temel bir olgusu olarak algılamıştır. 2004 yılında Annan planının onaylanmasıyla ilgili, adanın her iki tarafında gerçekleştirilen referandumlarda Rum tarafı uluslararası toplumun isteğini yerine getirmemede inatçı davranırken Türk tarafının olumlu bir tavır sergilemesi, söz konusu algılamaların değiştirilmesi ve daha objektif yaklaşımlar geliştirilmesi bakımından iyi bir fırsat sunmuştu. Türk Hükümeti'nin BM'nin ortaya attığı ve AB'nin desteklediği plana destek vermesinin, Türkiye'ye yönelik baskıları ortadan kaldırılacağı düşünülmüştü. Bu yeni gelişme sonrasında Türkiye, artık adanın devam eden bölünmüşlüğünden de sorumlu tutulamazdı.³⁶ Fakat Rumların AB tarafından yarım ağızla eleştirilmesinin ardından ve AB'nin Kıbrıslı Türklerin ekonomik dışlanmışlığını sona erdirmeye ve onlara fonlar sağlama vaatlerinde bulunmasını

³⁵ Milne, "One State or Two? Political Realism on the Cyprus Question", p. 12.

³⁶ Thomas Diez, "Turkey, the European Union and Security Complexes Revisited", *Mediterranean Politics*, Vol. 10, No. 2, 2005.

dan sonra Türkiye'nin AB katılım süreci çerçevesinde eski duruma geri dönmüştür.

Sürecin başında AB, Kıbrıs sorununun Türkiye'nin üyelik perspektifi üzerinde etki doğurması konusunda tümüyle negatif bir tutum içinde değildi. Üyelik gereklilikleri olarak Kopenhag kriterlerini yerine getirdikten ve bu konuda AB'nin onayını aldıktan sonra Türk liderler, katılım görüşmelerinin başlaması için yeni şartlar ileri sürülemeyeceğini belirtmişler, AB Komisyonu da Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımamasının katılım görüşmelerinin başlaması bakımından bir şart olmadığını söyleyerek Türkiye'nin tutumuna destek vermişti. Ancak Kıbrıslı Rumlar, AB içinde Türkiye için hayatı zorlaştırmaktan ve Türkiye'nin AB üyesi olan Kıbrıs Cumhuriyetine karşı sorumluluklarına vurgu yaparak onun katılım sürecini kesintiye uğratmaya çalışmaktan vazgeçmediler. Sonuçta Kıbrıs'ın devam eden bölünmüşlüğü konusunda Rum tarafının sorumluluğunu unutan AB otoriteleri, Kıbrıs sorununu Türkiye'nin katılım sürecinde önemli bir faktör olarak gören eski tutumlarına geri döndüler.

Nisan 2004'teki Annan planı konusundaki referandumları takip eden dönemde AB yetkilileri, Kıbrıs probleminin ve Türk-Yunan anlaşmazlıklarının AB-Türkiye ilişkilerini etkileyeceği yönünde uyarılara başlamışlardı. Zaman geçtikçe Avrupalı liderler, Türk yöneticilere, Kıbrıs sorununda tavizler vermelerinin –ki bunun Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hayati stratejik çıkarlarını tehlikeye atma olasılığı oldukça yüksekti- AB üyelikleri bakımından gerekli bir şey olduğu mesajını vurgulu bir şekilde ilettiler. Katılım süreci ilerlerken de AB'nin Türkiye üzerindeki baskıları daha belirgin hale geldi. Avrupa Komisyonunun 29 Haziran 2005'te üye ülkelere sunduğu katılım görüşmelerinin çerçevesi, Türkiye'nin, BM çerçevesinde gerçekleştirilen Kıbrıs probleminin kapsamlı bir şekilde çözme çabalarına destek vermesi ve gümrük birliği çerçevesinde yükümlülüklerini yerine getirmesi gerektiğini vurgulamaktaydı³⁷. Bunun anlamı, Türkiye'nin, Ortaklık Anlaşmasını Kıbrıs Cumhuriyeti'ni içine alacak şekilde genişletmesi ve limanlarını ve havaalanlarını Rumların kullanımına açmasıydı. Ardından 21 Eylül 2005 tarihli AB deklarasyonunda, bütün üye devletleri tanımanın katılım sürecinin vazgeçilmez bir parçası olduğuna işaret edildi ve Türkiye ile bütün AB üyesi devletler arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesinin önemli olduğu vurgulandı.³⁸

³⁷ Talmon, "The European Union-Turkey Controversy over Cyprus or a Tale of Two Treaty Declarations", p. 582.

³⁸ ibid. p. 601.

Dolayısıyla son aşamada Türkiye’den beklenen, limanlarını ve havaalanlarını Kıbrıs Cumhuriyetinin mallarına açması ve Kıbrıs Cumhuriyeti de dâhil olmak üzere tüm AB üyesi devletlere karşı sözleşmeye dayanan sorumluluklarını yerine getirmesidir. AB’yle ve onun 25 üye devletiyle Ankara Anlaşmasına Ek Protokolü imzalarken Türkiye, Kıbrıs Rum hükümetinin anlaşma yapma yetkisini ve dolayısıyla rejimini tanıma olarak yorumlanabilecek herhangi bir şey yapmaktan kaçınmıştır. 29 Temmuz 2005’te yayınlanan Türkiye’nin deklarasyonu, protokolün imzalanmasının, onaylanmasının ve uygulanmasının, hiçbir şekilde tanıma anlamına gelmediğini belirtmiş ve Türkiye’nin, Kıbrıs Rum otoritelerinin, sadece tampon bölgenin güneyinde kalan bölgede yetkilerini ve yasalarını uyguladıklarını ve kontrole sahip olduklarını kabul etmeye devam ettiğini hatırlatmıştır.³⁹ Türk yetkililerin yorumuna göre, Ankara Anlaşması sadece Kıbrıs Rum yönetiminin etkin kontrolü altında bulunan bölgelerde uygulanabilirdi. Bu yüzden Kıbrıs Rum yöneticiler ek protokolü imzalarken sadece Rumlar adına hareket etmişlerdir. Gerçekten Avrupalı liderler, protokolü imzalamanın, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Rumlardan oluşan hükümetini resmen tanımak anlamına gelmediğini belirterek bu yorumu paylaştıklarını göstermişlerdir.⁴⁰

Ancak Ek Protokolün imzalanması krizi, ilişkilerde bir kesintiye neden olunmadan aşıldığı andan itibaren AB otoriteleri, Ek Protokolün hiç ayırım gözetmeden tam olarak uygulanması ve malların serbest dolaşımının önündeki engellerin kaldırılması konusunda Türk hükümeti üzerinde baskı uygulamaya başlamışlardır.⁴¹ 21 Eylül 2005’te deklarasyon yayınlayan AB ve onun üye devletleri, ilgili fasıllarda görüşmelerin açılabilmesinin, Türkiye’nin üye devletlere yönelik sözleşmeye dayanan sorumluluklarını yerine getirmesine bağlı olduğunu vurgulamışlardır.⁴² Türkiye, Kıbrıslı Türklerin ekonomik izolasyonunu sona erdirmeye konusunda sözlerini tutmayan AB’nin taleplerini yerine getirmemiş, bunun üzerine AB de sekiz fasılda görüşmelerin açılmamasını kararlaştırmıştır.

AB’nin son dönemde Kıbrıs sorunuyla Türkiye’nin katılım süreci arasında var olan bağ konusundaki tutumu karmaşıktır ve Türk tarafı açısın-

³⁹ ibid. p. 597.

⁴⁰ ibid. p. 593.

⁴¹ Olli Rehn’in konuşması, “Genişleme Paketi 2006”, Avrupa Parlamentosu Dış İlişkiler Komitesi, 21 Kasım 2006, www.delcyp.ccc.eu.int/speeches/SPEECH-06-727_EN.pdf. Erişim: 14 Şubat 2007.

⁴² Talmon, “The European Union-Turkey Controversy over Cyprus or a Tale of Two Treaty Declarations”, p. 601.

dan da risklerle doludur. 21 Eylül 2005 tarihli AB deklarasyonu, tanınma konusunu Kıbrıs sorununun kapsamlı çözümünden ayırmış ve Türkiye'nin Rum yönetimini tanımasını öngörmüştür. Böylece ilk defa Kıbrıs Cumhuriyetinin tanınmasıyla Türkiye'nin AB'ye katılımı arasında bir ilişki kurulmuştur. Çözüm şartının kaldırılması, AB'ye üye olmaları sağlanarak Kıbrıslı Rumların çıkarına hizmet etmişti. Türk tarafının çıkarları açısından bakıldığında ise, karşılığında ciddi hiçbir şey almaksızın bütün kazançları kaybetme olasılığını gündeme getirmektedir. Tanıma, katılım görüşmelerinin bir şartı değildi, fakat AB'nin onu katılım sürecinin tamamlanmasının bir şartı haline getirmesi, Türklerin AB otoriteleri tarafından aldatıldıklarını düşünmelerine neden olmuştur.

Kıbrıs Cumhuriyetinin tanınması, Türkiye'nin AB'ye katılımının –ki bunun gerçekleşeceği konusunda ciddi şüpheler ortaya çıkmıştır- bir şartı değildi, fakat bu unsur, bir şekilde katılım süreciyle ilişkilendirilmiştir. Bu, Türkiye'nin Katılım Anlaşmasını imzalamadan önce Kıbrıs Cumhuriyetini tanımak zorunda olması demektir. Bunun da uzak bir gelecekte gerçekleşmesi söz konusu olduğu için Türkiye'nin, kısa ve orta vadede böyle radikal bir adım atmak zorunda olmadığı söylenebilir. Bundan başka AB'nin bu tutumu, Türkiye'nin, KKTC'yi tanımaktan vazgeçmek ve Rumların topraklarının Türkiye'nin işgalinde olduğunu kabul etmek zorunda kalmaksızın Rum yönetimini tanıyabileceğini ortaya koymaktadır. Ancak Türkiye'nin katılım sürecinin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Türkiye tarafından tanınmasına bağlanmış olması, Türkiye açısından ciddi tehditleri gündeme getirmektedir. Her şeyden önce Rumlar, katılım sürecinin herhangi bir anında veto larını kullanmalarını haklılaştırma konusunda bir araca sahip olmuşlar ve AB içerisinde Türklere karşı kullanabilecekleri önemli bir pazarlık aracını ele geçirmişlerdir. Fakat daha önemlisi AB, Kıbrıs Cumhuriyetini tanıma ve ortaklık anlaşmasını uygulamama temelinde Türkiye'nin katılım sürecini durdurma konusunda üye devletlere önemli bir haklılaştırma aracı sunarak Türkiye'yi bir anlamda köşeye sıkıştırmıştır.⁴³

AB'nin, Türkiye'nin katılım süreci ile Kıbrıs Cumhuriyetinin tanınması arasındaki bağlantıyı Türkiye'nin AB üyeliğinin önünde daimi bir engel olarak kullanıp kullanmayacağı kesin değildir. Eğer AB otoriteleri, Türkiye'nin üyeliğini bir gereklilik olarak görme noktasına gelirlerse, davranışlarını değiştirebilirler ve öncelikle Kıbrıs sorununun çözülmesi gerektiğini söyleyerek tanımayı bir şart olarak görmekten vazgeçebilirler.

⁴³ ibid. pp. 601-602,615-616.

Ancak AB'nin, bu Demokles'in kılıcını Türkler üzerinde sallamaya ve bu şekilde onlara AB karşıtı politikalar takip etmeleri durumunda AB'nin dışında kalabileceklerini hatırlatmaya devam etmesi yüksek bir olasılıktır.

Türkiye'nin AB üyeliğine karşı olan AB devletleri ve çevrelerinin, son dönemlerde, AB üyesi bir ülke olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'ne karşı sahip olduğu sorumluluklar çerçevesinde Türkiye'yi suçlama yoluna giderek onun üyelik sürecini önlemek, rayından çıkarmak ya da yavaşlatmak için Kıbrıs'la ilgili konuları kullanma eğilimi içine girdikleri gözlenmektedir.⁴⁴ Türkiye'yle katılım görüşmelerini ilerletme konusundaki isteksizliğini örtmek için Kıbrıs sorununun arkasına saklanma şeklinde ortaya çıkan bu AB davranışı, gerçekte Türkiye'nin AB üyeliğiyle ilgili olarak olumlu ve olumsuz noktaların AB içerisinde açık ve dürüst bir şekilde tartışılmasını engellemektedir. Eğer Kıbrıs sorunu ve Türkiye-AB katılım görüşmeleri konuları birbirlerinden koparılabilirse, Türkiye'nin üyelik sürecini gizli bir şekilde kesintiye uğratmak isteyenler, karşıtlıklarını açık bir şekilde ortaya koymak zorunda kalacaklar ve Türkiye'nin üyeliğine taraftar olanlar da onlara karşı argümanlarını açıklama ihtiyacı hissedeceklerdir. Aksi takdirde AB'nin, Türkiye'nin katılım sürecini karmaşıklatacak şekilde Kıbrıs kartıyla oynaması, Kıbrıs sorununun çözümünü zorlaştıracak, AB'nin sorumlu bir güç olarak prestijine zarar verecek ve Türk liderleri dış politika yönelimleriyle ilgili olarak yeni alternatifler aramaya yöneltebilecektir.

AB'nin, Kıbrıs sorununda Rumların argümanları çerçevesinde hareket etme eğilimi içinde olması ve Kıbrıs sorununu Türkiye'nin katılım sürecinin ayrılmaz bir parçası ve koşulu haline dönüştürmesi, Türk liderleri, stratejik gereklilikler çerçevesinde düşünmeye itmektedir. Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili çıkarları, onun dış politika çizgisiyle ve uluslararası konumuyla güçlü bağlantıları olan oldukça köklü çıkarlardır ve son zamanlarda önem kazanmış bir Türkiye'nin AB'yle ilişkilerinden de bağımsızdır. Türk liderler, Kıbrıs'ı, esas olarak Türklere ait olan ve sonsuza kadar kaybedilme noktasına ulaşıldıktan sonra Türk dış politika mekanizmasının başarısının bir sonucu olarak kısmen geri kazanılmış olan stratejik bir varlık olarak görmektedirler. Onların gözünde Türkiye'nin Yunan genişlemesi karşısında sürekli geri çekilmesinin sona ermesini sembolize eden Kıbrıs'taki Türk varlığı, Ege'deki güç dengesinin korunmasını sağlamakta ve Güney Ana-

⁴⁴ Sommer, *Security in Cyprus: Threat Perceptions, Possible Compromises and the Role of the EU*, pp. 70, 91.

dolu sahilinin Yunan adaları tarafından çevrenmesini engellemektedir.

Bu çerçevede Türk liderler, AB'nin Türkiye'nin katılım süreci çerçevesinde Kıbrıslı Rumlarla işbirliği içerisinde oyunlar oynamasının, adanın tümü üzerinde Rum hâkimiyeti kurulmasına neden olmasından ve Türkiye'nin güney kısmının Helenleştirilmesinden, dolayısıyla tüm kazanımların yitirilmesinden çekinmektedirler. Ayrıca onların korktukları başka bir husus, Türkiye'nin, belirtilenlerle bağlantılı olarak Batı güvenlik toplumunun stratejik sınır karakolu olma konumunu kaybetmesi olasılığıdır. "Uluslararası sistemin değişen parametreleri, AB'ye Doğu Akdeniz ve Orta Doğu bölgelerinde daha fazla rol oynama imkânı tanır; AB, bu bölgelerdeki çıkarlarını Yunanlılar/Rumlar aracılığıyla koruma yolunu seçerse ve Türkiye'ye yakın dönemde üyelik vermeme kararı alırsa, bu durumda Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili gelişmeleri, stratejik temelli reelpolitik perspektiften değerlendirmeyi sürdürme olasılığı oldukça yüksek olacaktır".⁴⁵ Bütün bu hususlar dikkate alındığında, Kıbrıs sorununun Türkiye'nin katılım sürecindeki rolü ile ilgili AB duruşunun, probleme AB'nin stratejik düşüncelerden uzak ve farklı bir perspektiften yaklaşma olasılığını azaltacağı söylenebilir. AB, Kıbrıs toplumlarının refahını ciddiye aldığını gösterir şekilde kendisinin sorunu dönüştürme gücü üzerinde vurgu yapsa bile bu, özellikle Türkler açısından ikna edici olmayacaktır.

6. AB'nin Kıbrıs Konusunda Yapabilecekleri

Yukarıda anlatılanlar, AB'nin yaklaşımlarıyla ve davranışlarıyla Kıbrıs sorununun çözümünü zorlaştırdığını ortaya koymaktadır. Bundan sonra AB'nin nasıl hareket edeceği, Kıbrıs sorununun çözüme kavuşturulması yanında Türkiye'nin Avrupa ailesine dahil edilmesi gibi konular bakımından da önem taşımaktadır.

Avrupalı liderlerin, Kıbrıs'ın yeniden bütünleşmesini ve Avrupa toprağı üzerinde 40 yıldan fazla zamandır devam eden bir çatışmanın sona ermesini görmek istediklerini vurgulamaları iyi bir başlangıç olabilir. Kıbrıs'ın resmi olarak şu anda AB toprağı olduğu dikkate alındığında, AB'nin problemin mümkün olduğunca çabuk çözümlenmesi üzerinde vurgu yapması, anlaşılabilir bir şeydir. AB yetkilileri, böyle bir bölünmüşlüğü, barış, uyuşma ve insan hakları üzerine kurulmuş olan kendi örgütleri içerisinde kabul edilemez olduğunu söylediklerinde de haklı gözükmektedirler.⁴⁶ AB'nin görünüşte her iki Kıbrıs toplumunun durumunu dikkate alan po-

⁴⁵ *Ankara Paper*, No. 10, p. 52.

⁴⁶ Olli Rehn'in konuşması, "Genişleme Paketi 2006", Avrupa Parlamentosu Dış İlişkiler Komitesi.

litikalarının ve uygulamalarının tarafsız gözükten amaçları da AB'nin bu ısrarını haklılaştırmaktadır. Bu amaçların şunları içerdiği düşünülmektedir: “1- Kıbrıs'ı, bir bütün olarak, tüm Kıbrıs halklarına fayda getirecek şekilde, AB'nin işleyen istikrarlı iç piyasa ekonomisiyle bütünleştirmek; 2- Avrupa'nın güvenliği ve istikrarının sağlanması konusunda Kıbrıs'la işbirliği yapmak; 3- Kıbrıs Türk toplumunun izolasyonunu sona erdirmek ve Kıbrıs Türk toplumunun kalkınmasını teşvik ederek Kıbrıs'ın yeniden bütünleştirilmesini kolaylaştırmak”.⁴⁷

AB, yukarıda değinilen hususlar çerçevesinde hareket etme kapasitesine sahip etkili bir aktördür; ancak sorunla ilgili diğer güçleri Kıbrıs sorununa çözüm bulma sürecinden dışlamaması da önemlidir. Yunan ve Rum tarafının AB'de üye oldukları dikkate alındığında BM'nin, her iki tarafın hiçbir ciddi çekince ileri sürmeden kolayca görüşebilecekleri ve tarafların eşitliğini garanti edebilecek en uygun ve tarafsız platform olduğu bir gerçektir. AB Komiseri Rehn'in, AB'nin temel konumunun, görüşmelerin BM himayesi altında gerçekleştirilmesi olduğu yönündeki açıklaması, AB liderlerinin, bu gerçeği dikkate aldıkları izlenimini vermektedirler.⁴⁸ AB Komisyonu sözcüsünün, Kıbrıs'ın tanınması konusunun tartışılabilceği doğru yerin AB'den çok BM olduğu yönündeki açıklaması⁴⁹ da AB'nin Kıbrıs'la ilgili meselelerde BM üzerinde vurgu yaptığını göstermektedir.

Bundan başka AB'nin, 2004'teki Annan planını tarihsel bir uzlaşısı olarak isimlendirerek ve planın AB yasalarıyla tam bir uyum içinde olduğunu ilan ederek plana desteğini yinelemesi büyük önem taşımaktadır. Annan planı, sorunun AB desteğiyle BM çerçevesinde çözümlenmesi bakımından o döneme kadarki en uygun şansı temsil etmekteydi. Bu gelişmede taraflar önceden oluşturulmuş duruşlarından vazgeçerek (bu, özellikle Türk tarafı açısından doğrudur) çözümden önceki son noktaya ulaşmışlardı. Uluslararası toplum da yıllardır süren bir çatışmanın ortadan kalkmasını görebilmek için planın arkasında durmaktaydı. Bu yüzden Annan planını tamamen bir kenara bırakarak yeni çözüm önerileri üzerinde yoğunlaşmak, tüm ivmeyi kaybetmek ve işe en başından başlamak anlamına gelecektir. Diğer taraftan plana ulusal çıkarlar çerçevesinde muhalefet etmenin ötesinde Türklere hiçbir şey vermemek ve Türkiye'nin katılım sürecini zorlaştırmak üzerine

⁴⁷ Boedeltje ve diğ., *A Walk Along the Line of Recollection: Geopolitics of the Green Line in Cyprus*, pp. 25-26.

⁴⁸ Sommer, *Security in Cyprus: Threat Perceptions, Possible Compromises and the Role of the EU*, p. 67.

⁴⁹ Talmon, “The European Union-Turkey Controversy over Cyprus or a Tale of Two Treaty Declarations”, p. 599.

yoğunlaşan Rumların uyarılması gerekmektedir. Bu çerçevede AB'nin, BM yetkililerinin Rum hükümetine verdiği "Annan planında yapmak istedikleri değişikliklerle ilgili olarak bir yoğunlaştırılmış, somut, yönlendirilebilir ve öncelikleştirilmiş bir liste sunmaları"⁵⁰ tavsiyesine destek vermeleri önemlidir.

Tarafların liderlerinin son dönemde gerçekleştirdikleri görüşmelerde ciddi ilerleme sağlanamaması karşısında AB'nin yapabileceği başka ilave şeyler de bulunmaktadır: BM ve ABD tarafından değişik durumlarda ve zamanlarda gerçekleştirildiği gibi AB de sorunun çözümüne yönelik olarak daha etkili katkı sağlamak üzere üst düzey bir yetkiliyi Kıbrıs özel temsilcisi olarak atayabilir. Böyle bir temsilci, AB'nin sorunla ilgili temel görüşünü oluşturabilir ve taraflara genel vazgeçilmez ilkeler çerçevesinde görüşmeleri devam ettirmelerinde ve bir sonuca ulaştırmalarında yardımcı olabilir. AB, ayrıca tarafların aralarındaki farklılıkları aşmalarına yardımcı olmak ve özellikle samimi görüşmelere uygun bir uyuşma atmosferi yaratmak için belli şekilde arabuluculuk rolü de üstlenebilir. Arabulucu rolü çerçevesinde AB, öncelikle BM himayesinde bir çözüme ulaşma konusunda taraflara rehberlik edebilecek genel ilkeler ortaya koyabilir ve bunların propagandasını yapabilir. Tarafların AB'yle olan özel ilişkileri dikkate alındığında AB'nin şimdiye kadar çözüm sürecinde dikkate alınması gereken genel ilkeler ortaya koyamaması ve kendisinin tercih ettiği Kıbrıs çözümünü açıklığa kavuşturamaması, tarafları, karşılıklı kabul edilebilir çözüme zorlama potansiyelini devre dışı tutmuştur.

AB'nin, taraflar arasında işbirliğinin güçlenmesine hizmet edecek şekilde siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda güven oluşturucu ve yumuşamayı sağlayıcı önlemler alması, bu tür önlemlere destek vermesi ve fonlar sağlaması özellikle önemlidir. Bunlar tarafların güvenini kazanarak görüşmeler için uygun bir atmosfer yaratılmasını sağlayabilir.⁵¹ Bu çerçevede üyeliklerini kabul ederek Rumlara büyük iyilik yapan AB, yeni dönemde izolasyonlarını sona erdirerek ve ekonomik kalkınmalarına yardımcı olarak Kıbrıs Türk toplumunun güvenini kazanabilir. Bu arada AB, bir taraftan her iki toplumun liderlerini ve halkını daha uzlaşmacı bir tutum benimsemeleri için teşvik ederken, diğer taraftan politikaları ve davranışları AB'nin Kıbrıs sorunu konusundaki politikalarına ve davranışlarına zıt düşen tarafı eleştirmeye ve hatta siyasi olarak izole etmeye hazır olmalıdır.

⁵⁰ Sommer, *Security in Cyprus: Threat Perceptions, Possible Compromises and the Role of the EU*, p. 9.

⁵¹ *ibid.* pp 91-92.

Eğer taraflar Kıbrıs konusundaki sert tutumlarının AB'yle ilişkilerine zarar vereceğini bilirlerse Kıbrıs politikalarını formüle etmede ve uygulamada daha dikkatli davranacaklardır. Bu çerçevede Rum tarafının üyeliğini karşı tarafa baskı uygulayıcı ve böylece sorunu zorlaştırıcı yönde kullanmasının önüne geçilmesi önemlidir.

7. Sonuç

AB, şimdiye kadar bütün üye devletler tarafından paylaşılan ilkeleri ve içeriğiyle bir Kıbrıs politikası formüle edememiş ve uygulayamamıştır. AB'nin son dönemdeki en önemli boyutlarından biri olan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, Kıbrıs konusunda aktif hale getirilememiştir. AB, Kıbrıslı Türklerin izolasyonunu sona erdirmek için samimi girişimlerde bulunmamış ve Kıbrıs sorununun çözümüne yardımcı olmayı ya da uzlaşma ve güven oluşturuvcu önlemlerin oluşturulmasına katkı sağlamayı hedefleyen politikalar ve davranışlar ortaya koymamıştır. AB'nin çabalarının, Birlik yapısının sağlayacağı imkânlarla Kıbrıs toplumlarının durumunu iyileştirmek ve yapıcı girişimlerde bulunmak şöyle dursun, tarafları güç politikası oyunlarına yönelterek Kıbrıs probleminin güvenleştirilmesine katkıda bulunduğu bile söylenebilir. Diğer taraftan AB, kendisinin yumuşak güç yaklaşımı çerçevesinde ortaya çıkması beklenen bir sonuç olan tarafların kaygılarını giderecek şartların oluşturulmasında da başarısız olmuştur. AB'nin Annan planı konusundaki referandumlara verdiği tepki ve referandumlar sonrasında takındığı tutum, kurumsal araçlarıyla çatışmaları çözebileceği ve dönüştürülebileceği konusunda AB'ye duyulan inancı sarsmıştır.

AB'nin Kıbrıs sorununun çözümüne katkı sağlama konusunda göstereceği başarının, AB'nin şu anki ve gelecekteki durumu bakımından birçok faydayı da beraberinde getireceği açıktır. AB, Kıbrıs konusunda kapsamlı ve tutarlı bir politika belirleme ve onu kurumlarıyla ve üyelerinin çabalarıyla uygulama kapasitesine ve gücüne sahiptir. AB, kendisinin güç oyununda bir kart olarak kullanılmasına izin verme yerine, Kıbrıs'taki durumun gerçeklerine, gerekliliklerine ve Kıbrıs toplumlarının kaygılarına tepki vererek taraflar arasında arabulucu olmayı ve onları doğru yönde etkilemeyi seçebilir. Bu durum, toplumların refahının ve güvenliğinin iyileştirilmesine⁵² ve onları AB çatısı altında bir araya gelme konusunda ikna etmeye yardımcı olacaktır. AB'nin, Kıbrıs sorunuyla ilgilenen birçok aktörden biri olduğu ve sorunun da aşırı derecede karmaşık olduğu doğ-

⁵² Milne, "One State or Two? Political Realism on the Cyprus Question", pp. 13-15.

rudur. Fakat yine de AB, tarafların çıkarlarını koruyan, karşılıklı olarak kabul edilebilir ve uygulanabilir bir çözüm için ihtiyaç duyulan çerçeveyi, garantileri, hukuki ve kurumsal yapıları sağlayarak sorunun çözümünde belirleyici bir rol oynayabilir.⁵³ Sorunun hızlı ve kesin bir şekilde çözümü konusunda, belki tarafların şu andaki ya da gelecekteki AB üyeliklerine tam olarak güvenilmeyebilir; fakat AB, oluşturacağı kurumsal ve kapsayıcı çerçeveye, böyle bir yaklaşımla çatışan politikalar takip etmemesi şartıyla, toplumların kimliklerinin dönüştürülmesini sağlayarak, tedrici ve sağlıklı bir çözüm için uygun bir zemin oluşturabilir.⁵⁴

12 Aralık 2003 tarihli Avrupa Güvenlik Stratejisinin belirttiği gibi, 450 milyondan fazla nüfusu barındıran, 27 üyesi bulunan, dünyanın toplam gayri safi milli hasılasının üçte birini üreten ve elinde çok geniş imkânlar bulunan AB, küresel ve bölgesel problemlerin ve çatışmaların çözümüne katkıda bulunarak küresel güvenliği sağlama ve daha iyi bir dünya inşa etme sorumluluğunu paylaşan küresel bir oyuncudur.⁵⁵ AB gücünün bu boyutunu ispatlama konusunda mevcut en iyi fırsatlardan birisi, Kıbrıs meselesidir. Eğer AB, niteliğini değiştirerek bu meselenin dramatik bir şekilde iyileştirilmesini sağlayamazsa, güvenilirliği ciddi bir yara alacaktır. Diğer taraftan sorunla ilgili olarak sorumlu bir tutum benimsemek ve yumuşak güç unsurlarıyla sorunun çözümüne ve sonuçta adanın yeniden bütünleştirilmesine katkıda bulunmak, AB'nin ve onun ortak dış ve güvenlik politikasının kredibilitesini artıracaktır. Gerçekten böyle bir gelişme, 1990'lardaki Balkan krizlerindeki AB pasifliğinin ortaya çıkardığı izlenimin aksine AB'nin kendi arka bahçesinde yer alan bir etnik sorunu çözme yeteneğine sahip olduğunu gösterecektir. Bu, AB'nin yumuşak güç unsurları bakımından da, derin köklere sahip etnik bir çatışmanın üstesinden gelme ve hayatları geçmişin dramatik olaylarıyla parçalanmış olan toplumlara barış getirme çerçevesinde büyük bir başarı hikâyesi olacaktır.⁵⁶ Bu anlamda Kıbrıs, AB açısından, tehlikeli çatışmalarla çevrelenmiş bir bölgede kalıcı barışın yaratılmasında kendisinin güvenlik modelinin etkinliğini gösterme bakımından iyi bir fırsat sunmaktadır.

⁵³ Christou, "The European Union and Cyprus: The Power of Attraction as a Solution to the Cyprus Issue", p. 22.

⁵⁴ Diez, "Why the EU Can Nonetheless be Good for Cyprus", pp. 6-7.

⁵⁵ "A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy, 12 Aralık 2003, <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, Erişim: 13 Mart 2007.

⁵⁶ *Ankara Paper*, No. 10, p. 12.

KAYNAKÇA

- . *Ankara Paper*, No. 10, Londra: Taylor and Francis Ltd., 2004.
- Anastasiou, Harry. "Communication Across Conflict Lines: the Case of Ethnically Divided Cyprus", *Journal of Peace Research*, Vol. 39, No. 5, 2002, p. 581-596.
- Boedeltje, Freerk J. Roald Plug, Oliver Thomas Kramsch and Henk von Hou-tum. *A Walk Along the Line of Recollection: Geopolitics of the Green Line in Cyprus*, Final Case Study for Cyprus, Nijmegen, Nederland: Nijmegen Centre for Border Research, Radboud University, 2006. www.exlinea.org/pub/Cyprus_Final_report2_samall.pdf. Erişim: 14.02.2007.
- Christou, George. "The European Union and Cyprus: The Power of Attraction as a Solution to the Cyprus Issue", *Journal of Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, 2002, www.ecmi.de/jemie/download/Focus2_2002_christou.pdf. Erişim: 13.02.2007.
- Diez, Thomas Michell Pace, Bahar Rumelili and Jevgenia Viktorova. *The European Union and Border Conflicts: the Impact of Integration and Association (EUBorderConf), Final Report (2003-2005)*, 2006 www.euroborderconf.bham.ac.uk. Erişim: 15.02.2007.
- Diez, Thomas. "Turkey, the European Union and Security Complexes Revisited", *Mediterranean Politics*, Vol. 10, No. 2, 2005, pp. 167-180.
- Diez, Thomas. "Why the EU Can Nonetheless be Good for Cyprus", *Journal of Ethnopolitics and Minority Issues in Europe (JEMIE)*, 2002, www.ecmi.de/jemie/download/Focus2_2002_Diez.pdf. Erişim: 15.02.2007.
- Dodd, Clement. "Report of the House of Commons Foreign Affairs Committee on Cyprus: a Review", *The Round Table*, Vol. 95, 2006, pp. 65-78.
- Heinze, Christian. "On the Question of the Compatibility of the Admission of 'Cyprus': Into the European Union With International Law, the Law of the EU and the Cyprus Treaties of 1959/60", der: Necati Münir Ertökün, *The Status of the Two People in Cyprus*, Lefkoşe: TRNC Ministry of Foreign Affairs, 1997, pp. 181-229.
- Mango, Andrew. "Cyprus and the European Union: The Relevant Factors", *Dış Politika (Foreign Policy)*, Vol. 25, 2000.
- Milne, David. "One State or Two? Political Realism on the Cyprus Question", *The Roundtable*, Vol. 92, January 2003, pp. 1-17.
- Sommer, Jerry. *Security in Cyprus: Threat Perceptions, Possible Compromises and the Role of the EU*, Bonn: Bonn International Centre for Conversion, 2005, www.bicc.de/publications/papers/paper44/paper44.pdf. Erişim: 15.02.2007.
- Talmon, Stefan. "The European Union-Turkey Controversy over Cyprus or a Tale of Two Treaty Declarations", *Chinese Journal of International Law* Vol. 5, No. 3, 2006, pp. 579-616.